

3. Дошкільні заклади України у 2010 році: статистичний бюлетень. – К., 2011. – 84 с.
4. Дошкільні заклади України у 2011 році: статистичний бюлетень. – К., 2012. – 84 с.
5. **Мельниченко Н.** Законодавче регулювання дошкільної освіти у країнах – членах ЄС та можливість застосування цього досвіду в Україні / Н. Мельниченко // Юридичний вісник. – 2011. – № 2 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/yurv/2011_2/melnich.pdf
6. **Орлатий М. К.** Зміни у функціонуванні об'єктів соціально-культурного призначення на селі / М. К. Орлатий [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Nrzd/2011_2/15.pdf

7. Про внесення змін до законодавчих актів з питань загальної середньої та дошкільної освіти щодо організації навчально-виховного процесу : Закон України від 6 лип. 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2010. – № 46. – С. 545.
8. Соціальний розвиток України: сучасні трансформації та перспективи / С. І. Бандур, Т. А. Заяць, В. І. Куценко та ін. / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф., чл.-кор. НАН України Б. М. Данилишина. – 2-ге вид. доповн. і перероб. – Черкаси : Брама-Україна, 2006. – 620 с.
9. Україна в цифрах 2010: статистичний збірник. – К. : ДП «ІАА», 2011. – 252 с.
10. <http://osvita.ua/home/news/8230>

УДК 338.48

ОСНОВНІ ФАКТОРИ І ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА РОЗВИТОК РИНКУ ПОСЛУГ

ПОЙТА І. О.

УДК 338.48

Пойта І. О. Основні фактори і чинники впливу на розвиток ринку послуг

Статтю присвячено проведенню аналізу закономірностей та сталих тенденцій розвитку ринку послуг. Обґрунтовано актуальність дослідження розвитку ринку послуг та його постійної диверсифікації, а також механізмів регулювання та функціонування. Розглянуто основні фактори формування ринку послуг в умовах сталого розвитку. Розкрито зміст основних чинників, які впливають на формування ринку послуг в Україні, проаналізовано динаміку їх розвитку, а також особливості функціонування та визначено основні тенденції змін у сфері послуг.

Ключові слова: ринок, послуга, потреба, ринок послуг, життєвий рівень, фінансові послуги, нефінансові послуги, ВВП.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 14.

Пойта Ірина Олександрівна – аспірантка, Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України (бульв. Тараса Шевченка, 60, Київ, 01032, Україна)

E-mail: irchuk_zt@ukr.net

УДК 338.48

UDC 338.48

Пойта И. А. Основные факторы влияния на развитие рынка услуг
Статья посвящена проведению анализа закономерностей и устойчивых тенденций развития рынка услуг. Обоснована актуальность исследования развития рынка услуг и его постоянной диверсификации, а также механизмов регулирования и функционирования. Рассмотрены основные факторы формирования рынка услуг в условиях устойчивого развития. Раскрыто содержание основных факторов, влияющих на формирование рынка услуг в Украине, проанализована динамика их развития, а также особенности функционирования и определены основные тенденции изменений в сфере услуг.

Ключевые слова: рынок, услуга, потребность, рынок услуг, жизненный уровень, финансовые услуги, нефинансовые услуги, ВВП.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Библ.:** 14.

Пойта Ирина Александровна – аспірантка, Інститут економіки природопользования и устойчивого развития НАН Украины (бульв. Тараса Шевченко, 60, Киев, 01032, Украина)

E-mail: irchuk_zt@ukr.net

Poyta I. A. Key Factors of Influence on the Development of Market

Article is devoted to the analysis of patterns and trends in sustainable market. The urgency of market research services and its constant diversification, as well as mechanisms of regulation and functioning is grounded. The main factors of the market in terms of sustainable development are investigated. Reveals the content of the main factors that affect the formation of a market in Ukraine and the analysis of the dynamics of their development are defined. The features and functioning of the main trends in the service sector are analyzed.

Key words: market, service, need, market services, standard of living, financial services, non-financial services, GDP.

Pic.: 2. **Tabl.:** 2. **Bibl.:** 14.

Poyta Irina A. – Postgraduate Student, Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the NAS of Ukraine (bulv. Tarasa Shevchenka, 60, Kyiv, 01032, Ukraine)

E-mail: irchuk_zt@ukr.net

За роки незалежності в українській економіці, як і в усьому світі, роль сфери послуг значно зростає. Збільшується кількість послуг, їх різноманітність та якість, вплив на життя людей, зростає кількість комерційно-посередницьких структур, які забезпечують багатогранні потреби в послугах виробничої та невиробничої сфери.

У розвинутих країнах світу в середньому понад 70% ВВП створюється у сфері послуг, а в Україні – майже 50%, тому особливо актуальне дослідження проблеми

розвитку ринку послуг для України, оскільки сфера послуг в країні ще не набула адекватного розвитку. Обмеженою є частка України і в міжнародній торгівлі послугами, у той час як основними статтями експорту є продукція переважно з низьким і середньо-технологічним ступенем переробки. Водночас, у нашій країні є значний потенціал для розвитку сфери послуг [12, с. 5].

Виходячи з цього, сьогодні необхідне дослідження тенденцій розвитку ринку послуг та його постійної диверсифікації, оцінка сучасного стану ринку послуг,

а також механізмів регулювання та функціонування в умовах сталого розвитку економіки.

Проблемі дослідження ринку послуг присвячені праці відомих науковців і цілих економічних шкіл – від класиків і до сучасності. Вагомий внесок у розвиток цієї проблеми зробили вітчизняні вчені Б. Данилишин [1], Л. Демидова [2], М. Іванов [6], В. Крамаренко [8], В. Куценко [10], К. Лавлок [11], В. Марченко [12], Ю. Мельник [13], В. Удовиченко [10], І. Школа [14] та ін.

Ученими висвітлюються проблеми формування та розвитку ринку послуг, але, незважаючи на різноплановість та глибину проведених досліджень, з розвитком економіки в цілому виникає необхідність дослідження проблем формування ринку послуг та подальшої розробки і вдосконалення теоретичних і практичних основ розвитку ринку послуг в Україні, що і обумовило вибір теми й цільову спрямованість дослідження.

Метою статті є визначення закономірностей, сталих тенденцій формування ринку та оцінка основних факторів і чинників, що впливають на розвиток ринку послуг в Україні.

Розвиток ринку послуг – це складний процес, зумовлений дією як продуктивних сил, так і виробничих відносин.

Соціальна сфера – явище поліфункціональне [9, с. 17]. Якщо раніше у світі панувало матеріальне виробництво, то нині загальносвітовою тенденцією є розвиток інформаційно-сервісного суспільства зі зростанням соціальної сфери. Статистика країн світу свідчить, що чим вищою є частка послуг у величині ВВП, тим вищим є і власне ВВП.

Активний розвиток ринку послуг зумовлено низкою факторів. Зокрема, К. Лавлок, відомий авторитет у сфері управління соціальним розвитком, до цих факторів відносить:

- ✦ політику держави, яка може проявлятися у посилені контролю над ціноутворенням, прийняті законів;
- ✦ соціальні зміни у суспільстві, що зумовлюють зростання доходів населення, трансформації способу життя, підвищення потреби в послугах;

- ✦ тенденції розвитку бізнесу, що сприяє зростанню вимог до якості послуг;
- ✦ розвиток інформаційних технологій та їх впровадження у виробництво;
- ✦ інтернаціоналізацію та глобалізацію організації соціальної сфери, які тісно пов'язані з активізацією процесів об'єднання та поглинання на міжнародному рівні, виходом підприємств, організацій на нові ринки, виникнення значної кількості стратегічних альянсів, підвищення активності транснаціональних сервісних компаній тощо [12, с. 89].

Розвиток ринку послуг визначається дією чинників мікро- (внутрішнього) та макро- (зовнішнього) середовища (рис. 1). Перші впливають на рівні окремої організації та безпосередньо визначають умови її функціонування. Чинники макросередовища представлені силами ширшого соціального плану, що створюють загальні умови функціонування ринку послуг [6, с. 154].

Від характеру впливу чинників залежить рівень стійкості розвитку ринку послуг і окремих його складових. Внутрішня стійкість відображає рівень трудового, матеріально-технічного, фінансового, інформаційного потенціалу, необхідний для забезпечення стабільно високих показників діяльності, а також ефективність управління процесом виробництва послуг (менеджмент персоналу, планування, координація, мотивація, контроль, маркетинг). Зовнішня стійкість формується на основі стабільності макроекономічного середовища та досягається за допомогою макроекономічного регулювання ринкової економіки.

Тип і стан економіки визначають матеріально-технічну базу ринку послуг, характер взаємовідносин на ринку та ступінь державного втручання в економічні процеси. Для аналізу їх впливу використовуються показники, що характеризують величину та динаміку ВВП, стан засобів виробництва та ринкової інфраструктури, доходи та витрати населення, рівень його соціальної диференціації тощо.

В абсолютних показниках ВВП України демонструє поступове зростання після провалу в 1990-х роках (табл. 1).

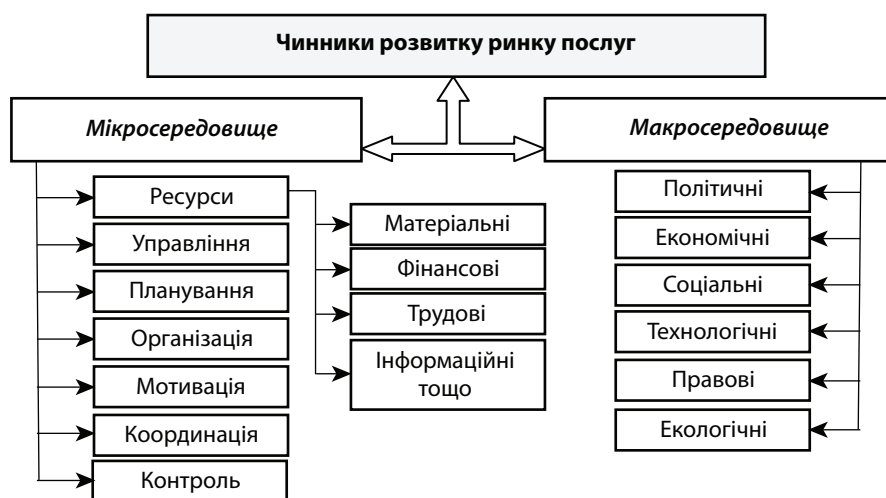

Рис. 1. Вплив середовища на ринок послуг

Динаміка ВВП України, 2007 – 2011 рр.

Рік	ВВП, млрд грн	ВВП млрд дол.	Частка України у світовому ВВП, %	ВВП на душу населення, дол.	Темпи зростання ВВП, %
2007	720.7	142.7	0.3	3083.7	7.9
2008	948.1	180.0	0.3	3913.6	2.3
2009	913.3	117.2	0.2	2564.3	-14.8
2010	1094.6	137.9	0.2	3035.0	4.2
2011	1314.0	165.0	0.3	7300.0	5.5

Джерело: [3].

За показниками ВВП на душу населення українці залишаються в середньому втричі біднішими, ніж середній мешканець планети. Світова економічна криза 2009 р. найбільш відбилася на українській економіці, ніж в цілому на світовій: падіння ВВП України становило майже 15%, тоді як світова економіка впала лише на 2,3%. Але в 2011 р. спостерігається значне підвищення ВВП, що свідчить про відновлення економіки після кризи.

Ще одним важливим чинником сталого розвитку ринку послуг є зростання грошових доходів населення, істотне збільшення яких є чинником розширення платоспроможності попиту (табл. 2).

середня зарплата по країні дорівнювала 2297 гривень. За рік середня зарплата зросла на 757 гривень.

Економічне зростання є одним із провідних чинників розвитку некомерційного сегмента ринку послуг, стан якого значною мірою залежить від обсягів бюджетного фінансування соціальної сфери.

Важливим чинником розвитку та територіальної організації ринку послуг є населення. Його чисельність і щільність, особливості природного та механічного руху, вікова, професійна та національна структура, соціально-культурні особливості, територіальна локалізація тощо визначають, з одного боку, кадровий потенціал сфери

Таблиця 2

Динаміка доходів населення 2007 – 2011 рр.

Показник	Рік				
	2007	2008	2009	2010	2011
Доходи всього, млн грн	29186	39367	42422	52924	60707
Наявний доход на одну особу, грн	8780.8	11754.4	12404.2	16275.2	18878.4
Реальний наявний доход (у % до попереднього року)	111.6	104.0	90.4	118.1	106.3

Джерело: [3].

На фоні економічного зростання в Україні спостерігається зменшення впливу держави на економіку. У країні сформувалися квазіринкові відносини з сильним нерегламентованим втручанням. Його негативними наслідками є корупція, панування вузькогрупових інтересів над загальнодержавними, а також тонізація економіки.

Зменшення впливу держави на економіку, неконтрольованість і непрозорість приватизаційних процесів, що відбулися в країні, обумовили розрив між найбіднішими і найбагатшими. Якщо в Європі співвідношення між 10% найбагатших і 10% найбідніших у середньому становить 1 : 7, то в Україні 1 : 17 [1, с. 65].

Існуючий рівень заробітної плати не стимулює підвищення продуктивності праці, яка в 2011 р. становила лише 30% від показника країн Європейського Союзу (рис. 2).

Справедливим, з цієї точки зору, є твердження Д. Львова, який сказав, що ми живемо погано не тому, що погано працюємо, а погано працюємо тому, що погано живемо [1, с. 65]. За даними Держкомстату України, середня зарплата в грудні 2011 року склала 3054 гривні. У січні 2011 року

послуг, з іншого, – специфіка попиту на ті чи інші види обслуговування та особливості територіальної організації відповідної структури.

В Україні склалася несприятлива демографічна ситуація. Свідченням цього є зменшення чисельності населення, посилення еміграційних і депопуляційних процесів, що відбуваються як за рахунок істотного підвищення смертності, так і через стрімке падіння народжуваності, поступове «старіння» населення, деформація вікової структури, збільшення економічного навантаження на працездатних.

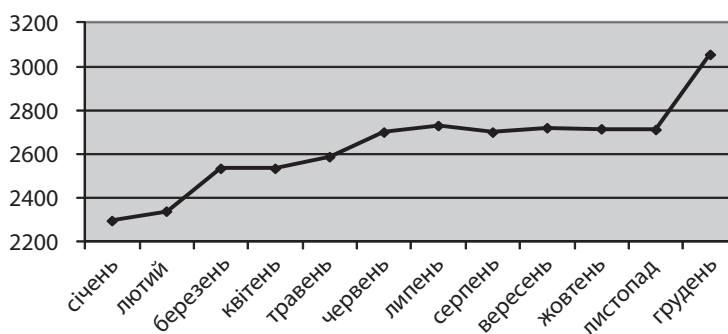

Рис. 2. Динаміка зміни середньої зарплати в Україні в 2011, у гривнях

На початок 2012 р. чисельність населення України становила 45 млн 634 тис. осіб. За 2011 р. чисельність населення збільшилася на 502.6 тис., а зменшилася на 664.6 тис. осіб. Природне скорочення склало 162 тис., що на 38.6 тис. менше, ніж за аналогічний період 2010 р.

Міграційний приріст за 2011 р. склав 17.1 тис. осіб, що на 1 тис. більше, ніж у 2010 році. У світовому співвідношенні Україна за чисельністю населення посідає 29 місце на планеті.

Існуючі демографічні тенденції спричинили скорочення кількості дітей і зростання частки осіб старших вікових груп. Україна серед країн СНД має найнижчі показники питомої ваги осіб віком 10 – 14 років, що істотно звузило демографічну базу для розвитку деяких видів послуг, наприклад, дошкільного виховання та загальної освіти. Наслідком депопуляції села стала поява великої кількості малокомплектних шкіл. Водночас старіння населення збільшило потребу в багатьох видах послуг охорони здоров'я та соціальної допомоги.

ВИСНОВКИ

На розвиток ринку послуг України зростає вплив загальносвітових трендів, зокрема глобалізації як нового етапу процесу інтернаціоналізації господарського життя, формуванням відкритої ринкової економіки. Цей вплив проявляється, у першу чергу, у розширенні переліку послуг, зростанні стрімкої ролі тих чи інших видів (особливо інформаційних, консультативних, туристичних, фінансових), збільшенні обсягів експортно-імпортних операцій на ринку послуг та необхідності зняття обмежень на іноземну присутність у більшості сегментів ринку в процесі приєднання України до СОТ, різних міждержавних інтеграційних утворень.

Таким чином, дослідження різних чинників та факторів розвитку ринку послуг приділялося і приділяється багато уваги, особливо в сучасних умовах господарювання, коли стрімко розвивається наука і техніка, а їх результати активно використовується, коли змінюється технологія надання багатьох послуг. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Данилишин Б. М.** Сфера та ринок послуг у контексті соціальної модифікації суспільства : [монографія] / Б. М. Данилишин, В. І. Куценко, Я. В. Остафійчук – К. : ЗАТ «Нічвала», 2005. – 328 с.
2. **Демидова Л.** Сфера услуг: изменение динамики производительности / Л. Демидова // МЭ и МО. – 2006. – № 12. – С. 40 – 46.
3. Динаміка ВВП в Україні [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу : http://www.od.ukrstat.gov.ua/stat_info/nation/htm
4. Динаміка доходів населення [Електронний ресурс] / Державний комітет статистики України. – Режим доступу : www.od.ukrstat.gov.ua/stat_info/doxod/doxod2.htm
5. **Євдокимова І. М.** Сфера послуг за сучасних умов: аналіз і прогнозування / І. М. Євдокимова / Науково-дослідний економічний ін.-т. – К., 1995. – 156 с.
6. **Іванов Н. Н.** Управление сферой услуг: инфраструктурный поход / Н. Н. Иванов. – СПб. : Изд-во СПб ГУЭФ, 2001. – 143 с.

7. **Ігнатюк А. І.** Розвиток галузевих ринків в умовах трансформації економічної системи України [Текст] / А. І. Ігнатюк // Формування ринкових відносин в Україні. – 2010. – № 4. – С. 149 – 155.

8. **Крамаренко В. І.** Экономика и менеджмент сферы услуг (Вопросы теории и методологии) / В. І. Крамаренко. – Симферополь : Таврида, 1997. – С. 95.

9. **Куценко В. І.** Соціальна безпека в контексті сталого розвитку : [монографія] / В. І. Куценко, В. П. Удовиченко. – Чернівці : Видавець Лозовий В. М., 2011. – 656 с.

10. **Куценко В. І.** Соціальна сфера: реальність і контури майбутнього (питання теорії і практики) : [монографія] / В. І. Куценко / За наук. ред. д.е.н., проф., чл.-кор. НАН України Б. М. Данилишина / РВНС України НАН України. – Ніжин : ТОВ «Видавництво «Аспект – Поліграф», 2008. – 818 с.

11. **Лавлок К.** Маркетинг услуг: персонал, технологии, стратегии / К. Лавлок - М.: Изд. дом «Вильямс», 2005. – 108 с.

12. **Марченко В.** Організаційний аспект моделі управління якістю підприємств сфери послуг [Текст] / В. Марченко // Вісник НАДУ при Президентів України. – 2004. – № 1. – С. 238 – 244.

13. **Мельник Ю.** Міжнародний ринок послуг в умовах транснаціоналізації економіки / Ю. Мельник // Вісник київського національного торговельно-економічного університету. – 2007. – № 3. – С. 84 – 94.

14. **Школа І. М.** Стратегія розвитку підприємств невикористаної сфери регіону: [навч. посіб.] / І. М. Школа, А. А. Вдовічена, Т. М. Ореховська та ін. / За ред. І. М. Школи, А. А. Вдовічена. – Чернівці : Книги – ХХІ, 2008. – 288 с.

Науковий керівник – д-р екон. наук, професор, завідувач відділу суспільних проблем сталого розвитку Інституту економіки природокористування та сталого розвитку НАН України **В. І. Куценко**